

Citation:

Sojda, S. (2020). Wykładniki dezintensyfikacji w języku polskim i słowackim – zarys problematyki. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 55, Article 1987. <https://doi.org/10.11649/sfps.1987>

Sylwia Sojda
(Uniwersytet Śląski w Katowicach)

Wykładniki dezintensyfikacji w języku polskim i słowackim – zarys problematyki

Wprowadzenie

Problematyka intensywności i intensyfikacji nie jest w językoznawstwie nowa. Pierwsze prace na ten temat zostały opublikowane już na początku XX wieku (Stoffel, 1901), a od połowy ubiegłego stulecia badania w tym zakresie przybrały na sile. Dotyczą, co prawda, w głównej mierze badań nad intensywnością w językach zachodnioeuropejskich, ale również na rodzimym, polskim gruncie takowych nie brakuje, zarówno w aspekcie synchronicznym, jak i diachronicznym (por. Bałabaniak, 2013; Janus, 1981; Mitrenga, 2014, 2017; Puzynina, 2001–2002; Straś, 2008). Uboższe pod tym względem jest językoznawstwo słowackie, gdzie prac podejmujących tę interesującą problematykę jest niewiele (por. Hansmanová, 2005, 2010; Kralčák, 1992). Zupełna luka istnieje natomiast w badaniach konfrontatywnych polsko-słowackich. Dlatego też przedmiotem niniejszego szkicu jest zagadnienie dezintensyfikacji treści i jej wykładników w języku polskim i słowackim.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2020.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk]

Opis dezintensyfikacji zawiera się w obszarze badań nad intensyfikacją, która

(jako proces lub czynność) nie jest tożsama z intensywnością. Intensywność danej cechy jest wynikiem intensyfikacji tej cechy i wyraża cechę obiektu / stanu rzeczy w sposób statyczny: przysługiwanie cechy w danym momencie. Wartość intensywności może być mała lub duża (nawet zerowa). [...] Zauważyć trzeba jednak, że jeśli cechę określimy jako intensywną, to znaczy, że jej intensywność jest duża (Bałabaniak, 2007, ss. 16–17).

Kwestię dezintensyfikacji podejmuje też Włodzimierz Wysoczański, pisząc, że

stopień intensywności cechy w porównaniach nierelacyjnych może zarówno przekraczać normę, jak też może być poniżej normy względem sytuującego się na poziomie neutralnym stopnia równego. Uszczegóławiając tę prawidłowość, można wyróżnić: (a) znaczenie intensyfikujące (wzmacniające) występowania cechy oraz (b) znaczenie dezintensyfikacyjne (antyintensywne) występowania cechy (Wysoczański, 2006, s. 27).

Podczas gdy intensyfikacja oznacza zwiększanie danej cechy bez względu na jakość tej cechy, ‘bycie mniejszym’ czy ‘bycie tańszym’ Dagmara Bałabaniak rozumie jako intensyfikację cechy ‘bycia małym’ czy ‘bycia tanim’ (Bałabaniak, 2007, s. 16). Moim zdaniem, jeśli intensywność cechy jest mała bądź osłabiona, mamy do czynienia z procesem dezintensyfikacji (atenuacji). Dezintensyfikacją nazywam zatem małą/niższą bądź osłabioną intensywność cechy, znajdującą się poniżej wartości normatywnej, gdzie normę stanowi uwarunkowane tradycją najzwyczajniejsze, najzwyczajniejsze przejawianie się cechy w konkretnej sytuacji (Šikra, 1991, s. 98; Wysoczański, 2006, s. 28). Znaczenie dezintensyfikacyjne dany obiekt/stan osiągnął za pomocą pewnych środków językowych, dla których zaproponowałam termin *atenuatory* (*intensyfikatory osłabiające*)¹, choć w literaturze przedmiotu spotykamy się z określeniem *dezintensyfikatory* (por. Bałabaniak, 2013; Mitrenga, 2017). Terminy te stosuję w moich rozważaniach zamiennie.

Podstawowym źródłem materiału badawczego są zbiory kontekstów dostępne w tradycyjnych i elektronicznych opracowaniach obejmujących

¹ W artykule *Lingwistyczna kategoria intensywności w językoznawstwie polskim i słowackim* (Sojda, 2018, s. 122) zaproponowałam termin *atenuator*, przejęty z pracy Kralčáka (Kralčák, 1992).

słowniki języka polskiego i słowackiego. Są to: *Słownik współczesnego języka polskiego* pod redakcją Bogusława Dunaja (SWJP, 1996), internetowy *Słownik języka polskiego PWN* (SJP PWN, b.d.) i *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP, b.d.), a egzemplifikacje słowackie zostały zaczerpnięte z portalu słownikowego Słowackiej Akademii Nauk (*Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV*, b.d.) oraz z trzech tomów *Słownika współczesnego języka słowackiego* (*Slovník súčasného slovenského jazyka, A–G, H–L, M–N*: Buzássyová & Jarošová, 2006–2015). Odnalezione konteksty zostały potwierdzone poświadczeniami w korpusach językowych: *Narodowym Korpusie Języka Polskiego* i *Slovenskom národnom korpusie* (NKJP, b.d.; SNK, b.d.), co miało na celu zobrazowanie liczebności i jakości przykładów oraz frekwencji występowania opisywanych dezintensyfikatorów i formacji afiksalnych.

Kategorię intensywności opisuje się na tle kategorii stopnia, która jest w literaturze przedmiotu uznawana za kategorię semantyczną, wyrażaną nie tylko przez formy komparatywu i superlatywu przymiotników i przysłówków, lecz także innych środków językowych: morfologicznych, leksykalnych i składniowych. Dotychczasowe badania pokazują, że na intensywność cechy mogą wskazywać zarówno wykładniki sygnalizujące zwiększenie cechy (intensyfikacja), jak i jej zmniejszenie (dezintensyfikacja). Randolph Quirk i in. (Quirk i in., 1985, s. 589), na których badaniach opiera się wielu badaczy intensyfikacji na świecie, zwracają uwagę, że intensyfikatory są szeroko rozumiane – są to środki odnoszące się nie tylko do zwiększania intensywności; intensyfikatory wskazują punkt na abstrakcyjnej skali, który może być relatywnie wysoki lub relatywnie niski. Podobne, szerokie rozumienie tego zagadnienia prezentuje w swoich rozważaniach Jadwiga Puzynina, która pisze:

Problematyka intensywności obejmuje zarówno intensyfikację, tj. zwiększanie (się) intensywności (cech, stanów, procesów), jak też jej zmniejszanie się (por. *trochę się bać, być nie bardzo odpowiedzialnym*), które można określić jako dezintensyfikację. Wynika z tego, że efekty intensyfikacji znaczeń nie wyczerpują problematyki należącej do kategorii intensywności. Wymiar określany jako intensywność dotyczy bowiem zarówno natężenia powyżej, jak i poniżej normy, podobnie jak wymiar określany jako wielkość obejmuje i to, co powyżej normy (co duże, wielkie), jak i to, co poniżej normy (co małe, niewielkie) (Puzynina, 2001–2002, s. 321).

Analogiczne stwierdzenie pojawia się w opracowaniu słowackiego lingwisty Lubomíra Kralčáka, który wskazuje dwie podstawowe grupy leksemów

z przeciwstawnym znaczeniem: do pierwszej zalicza te leksemy, które mają właściwości zwiększania intensywności cechy (*zosilnenie príznaku – koroborácia*), drugą natomiast tworzą wyrazy z przeciwną właściwością, tzn. te, które zmniejszają intensywność cechy (*zoslabenie príznaku – atenuácia*). W obrębie wykładników językowych atenuacji – atenuatorów – cytowany autor wyróżnia *minorizatory* (określające mniejszy stopień cechy), *parvifikatory* (określające mały stopień cechy) oraz *minimalizatory* (określające najmniejszy stopień cechy). Leksemy, które pełnią funkcję osłabiającą, mają różną postać: są to formy komparatywu przymiotnika lub przysłówki. I tak do wykładników mniejszego stopnia zalicza formę stopnia wyższego w pozycji absolutnej, np.

slabšie stisnúť, miernejšie sfarbený, tichšie hovoriť, jemnejšie zvlnený,

wykładnikami małego stopnia są przysłówki stopnia

málo hovoriť, mierne sa kývať, slabo čítať, trochu sa hnevať, čiastočne skúsený, trochu drapľavý

oraz przysłówki o pierwotnym znaczeniu sposobu:

jemne, letmo, pomaly, ticho, zľahka, zvolňa;

z kolei wykładniki najmniejszego stopnia wyrażają się w postaci bądź przysłówków stopnia – właściwości i okoliczności:

akomak, byľku, minimálne, mizivo, nepatrne,

bądź zdrobnień i superlatywów przysłówkowych niektórych wykładników małego stopnia, np.

máličko, tichúčko, slabúčko, jemnúčko, trošičku (Kralčák, 1992, ss. 21–22).

O ile zagadnienie intensyfikacji jest szeroko opisywane w badaniach lingwistycznych, o tyle brakuje prac dotyczących wykładników dezintensyfikacji, co podkreślała już przed laty Krystyna Kleszczowa:

Gdy badać wykładniki modyfikujące cechę wyrażoną przymiotnikiem, uderza fakt, że w porównaniu z repertuarem środków na sygnalizowanie zwiększenia intensywności cechy, środków informujących o słabym stopniu natężenia cechy jest w polszczyźnie o wiele mniej i to w całej jej historii (Kleszczowa, 2002, s. 319).

To spostrzeżenie odnosi się równocześnie do słowackich badań nad szeroko pojmowaną intensywnością. Intensyfikacja wiąże się z problematyką gradacji oraz komparacji, jednak ze względu na charakter niniejszego

opracowania pomijam opisywanie szczegółowych powiązań pomiędzy tymi zagadnieniami, zaznaczając jednocześnie, że „ujęcie dezintensyfikacyjnych formacji stopniowania bezwzględnie determinuje odwołanie do przeciwstawienia gradacji komparacji” (Wysoczański, 2006, s. 26). Założenia metodologiczne oparłam na pracach polskich i słowackich badaczy – Barbary Mitrengi, Władysława Wysoczańskiego, Marty Vojtekovej i Márii Ivanovej-Šalingovej – a zgromadzony materiał podzieliłam na dwie grupy. Do pierwszej należą gramatyczne wykładniki atenuacji: afiksy oraz stopniowanie, do drugiej natomiast środki leksykalne: dezintensyfikatory przysłówkowe.

1. Wykładniki gramatyczne

Derywaty oznaczające osłabienie cechy sygnalizują, że intensywność cechy jest poniżej normy. Tworzenie formacji dezintensyfikujących odbywa się w konfrontowanych systemach językowych za pomocą afiksacji, jako najbardziej powszechnego sposobu tworzenia nierelatywnych formacji gradacyjnych w językach naturalnych (Wysoczański, 2006, s. 30); znaczenie antyintensyfikujące mają zarówno prefiksy:

pol. *nie-*, *przy-*;
słc. *ne-*, *po-*, *ob-*,

jak i sufiksy przymiotnikowe:

pol. *-(k)awy*, *-owity*;
słc. *-astý*, *-lavý*, *-(k)avý*.

Marta Vojteková (Vojteková, 2015, ss. 166–170) podkreśla funkcje atenuacyjne słowackich derywatów z typem sufiksально-prefiksальnym:

na-...-astý, *na-...-lý*, *po-...-ší*, *ob-...-ný*.

Parafraza słowotwórcza takich derywatów przybiera postać *trochę/trochu* + *ADJ*. W słowackiej literaturze przedmiotu (por. Furdík, 2004, ss. 103–104) jednoznacznie przyjmuje się, że tego typu przymiotniki odprzymiotnikowe osłabiające (słc. *zoslabujúce deadjektíva*) należą do derywatów modyfikacyjnych, obok derywatów wzmacniających (słc. *zosilňujúce, intenzitné*) oraz negacyjnych (słc. *záporové, negačné*).

1.1. Prefiksacja

Uwagi na temat przymiotników odprzymiotnikowych o znaczeniu osłabionego lub niskiego stopnia intensywności można odnaleźć w polskich i słowackich pracach zawierających klasyfikację słowotwórczą przymiotników (np. Grochowska, 1975; Ivanová-Šalingová, 1975). Renata Grzegorzczkova wymienia je wśród derywatów modyfikacyjnych obok tych, które wyrażają intensywność (intensiva, np. *suchutki*, *malusieńki*) oraz obok antonimów (przymiotników stanowiących zaprzeczenia typu *miły* – *niemiły*) (Grzegorzczkova, 1984, s. 69). Ogólnie można je semantycznie scharakteryzować jako te, których znaczenie wskazuje na niższy poziom cechy bądź cechę niepełną w stosunku do podstawy, a które „w małym stopniu są takie, jak ich przymiotniki bazowe” (Bartáková, 1993, s. 100).

Dla przejrzystości wywodu przyjęto metodologię, że w pierwszej kolejności zostaną zaprezentowane egzemplifikacje polskie, a następnie słowackie wraz z przytoczeniem źródła.

Pierwszymi omawianymi derywatami o znaczeniu osłabienia cechy są te, które analitycznie można wyrazić połączeniem **nie bardzo** + **ADJ**:

niedoceniony ‘wart więcej niż się sądziło’;

niewyraźny ‘niemający wyrazistości, słabo widoczny, słabo słyszalny, słabo odczuwalny’;

niedojrzały ‘niebędący w pełni rozwoju biologicznego; o człowieku: niezupełnie ukształtowany pod względem umysłowym i psychicznym’;

niejasny ‘słabo oświetlony, ciemnawy; trudny do zrozumienia, wytłumaczenia lub określenia’ (SJP PWN, b.d.).

Do grupy tak utworzonych przymiotników nie zaliczają się przymiotniki derywowane od kolorów.

Drugim prefiksem urabiającym derywaty o znaczeniu osłabienia cechy jest prefiks *przy-*. Renata Grzegorzczkova wskazuje, że

derywaty z prefiksem *przy-* oznaczają przekraczanie normy, zbyt wysoki stopień cechy, np. *przykrótki* ‘zbyt krótki’, *przydługi* ‘zbyt długi’, *przyciężki* ‘zbyt ciężki’, *przywąski* ‘zbyt wąski’, *przytwardy* ‘za twardy’ itd. Oznaczają więc wysoki stopień cechy, ale względnie, przez odniesienie do normy właściwej cechom przysługującym danemu przedmiotowi (Grzegorzczkova, 1984, s. 70),

por. przykłady znaczeń odnotowanych w SWJP (SWJP, 1996) ilustrowane poświadczeniami z NKJP (NKJP, b.d.²):

przykrótki (101) ‘taki, który jest zbyt krótki w stosunku do jakiejś miary długości’: *Podał mi kieliszek dużą dłonią, jakby za dużą dla niego, powiększoną przez to jeszcze, że wyłaziła z **przykrótkich** rękawów czarnej marynarki, która z przodu w ogóle nie mogła się dopiąć [...]*;

przyciasny (28) ‘trochę za ciasny’: *Płaszcz, stary, z popękanej skóry, był **przyciasny**, nie dopinał się na szerokich ramionach i wydatnym brzuchu;*

przydługi (101) ‘nieco przekraczający określoną długość; za długi’, ‘trwający za długo’: *Podsumowując ten **przydługi** wywód, stwierdzić można, co następuje [...]*;

przyduży (16) ‘przekraczający jakąś ustaloną miarę, nieco za duży’: *Napoleon rano nie wiąże sznurówek, bo mówi, że taki wysiłek jak schyłanie się do buta jest dla niego **przyduży**;*

przygruby (4) ‘nieco za gruby, zbyt gruby’: *Ciągłe oglądanie w telewizji, w kinie i na fotografiach doskonałych obcych ciał, sterczących piersi, talii osy i wypukłych pośladków nie sprzyja kierowaniu zmysłów na siedzącą obok **przygrubą** partnerkę czy sflaczałego partnera;*

przyciężki (101) ‘ważący trochę ponad jakąś miarę, nieco za ciężki’: *Byłby całkiem urodziwy, gdyby nie trochę za cienki, piszczalkowaty komin i **przyciężki**, ale za to pojemny tender.*

SWJP definiuje przedrostek *przy-* jako cząstkę, która:

tworzy przymiotniki i przysłowki pochodne od przymiotników, osłabia intensywność cechy wyrażanej przez przymiotnik podstawowy, np. *przykrótki*, *przyciężki*, *przydługi*, *przydługo* (SWJP, 1996, s. 900).

Poniższe egzemplifikacje wskazują na osłabianie intensywności cechy wyrażonej przez przymiotnik fundujący:

przygłuchy (63) ‘trochę głuchy’: *Szalenie pana przepraszam, jak pan będzie w moim wieku, to pan też będzie **przygłuchy**, więc niech pan ma litość dla sędziwego człowieka i niech pan mówi wolno i wyraźnie;*

przygłupi (101) ‘nieco głupi’: *On dwudziestoletni, krótko ostrzyżony, trochę **przygłupi**, a może dziecinny.*

² W nawiasie podano liczbę poświadczeń [Dostęp 03.03.2019; 08.04.2020].

W tym samym hasle słownikowym mowa jest o następujących znaczeniach przedrostka *przy-* przy derywatach czasownikowych:

- c. mniejsza intensywność tego, co oznacza czasownik podstawowy, np. *przycichnąć, przywiędnąć, przyćmić, przymrużyć, przytępić, przygasić*;
- d. zwiększenie ilości czegoś, zintensyfikowanie czegoś, np. *przydać, przybrać, przylać* (SWJP, 1996, s. 900).

Widać zatem, że ten sam prefiks może w polszczyźnie odgrywać różne role, choć słowacka lingwistka Marta Vojteková (Vojteková, 2015, s. 166) wyraźnie wskazuje, że w języku polskim występuje on w derywatach przymiotnikowych w funkcji osłabiającej, podczas gdy w języku słowackim pełni funkcję przeciwną – zwiększającą intensywność cechy wyrażanej przymiotnikiem. Takie samo podejście zaprezentowane jest w pracy Juraja Furdíka (Furdík, 2004, s. 103), gdzie przyrostek *pri-* znalazł się wśród części urabiających deadjektiva wzmacniające (intensywne) prefiksalne (*deadjektíva zosilňujúce (intenzitné) prefixálne*):

prihluchý (2) ‘príliš hluchý’: *Ten jej krivý a dýchavičný chlap, k tomu ešte trochu **prihluchý**, sa jej načisto stratil*;

primladý (1148) ‘príliš mladý’: *Na lásku si ešte **primladý***;

prihlúpy (686) ‘veľmi hlúpy’: *Predpokladajme, že ľudia boli vtedy **prihlúpi** alebo príliš zaslepení na to, aby spoznali nezmyselnosť tejto teórie*;

priťažký (920) ‘príliš, veľmi ťažký’: *Na Čičerinovi bolo vidieť únavu posledných dní a veľká remeňmi prepásaná aktovka mu bola zjavne **priťažká***;

pritesný (672) ‘príliš, veľmi tesný’: *Obleky im dobre nesedeli, boli pritesné na ich statné, svalnaté postavy, goliere košieľ mali dokrčené, tváre ošlahané vetrom, a vyzerali ako sedliaci v parádnom oblečení [...]*.

Omawiając osłabienie cechy wyrażone prefiksacją w języku słowackim, należy zwrócić uwagę na przedrostek *ne-*. Derywaty urobione za pomocą tej części można analitycznie wyrazić połączeniem zaprzeczonego przysłówka *veľmi* z przymiotnikiem (**nie veľmi** + ADJ):

nedospelý ‘ktorý ešte nedosiahol (úplnú) telesnú alebo duševnú zrelosť, ešte nedospel’;

nezrelý ‘ktorý nedosiahol úplnú zrelosť, najvyšší stupeň vývinu’;

nevýrazný ‘nemajúci výrazný, vyhranený príznak’;

nevryešený ‘który zatiaľ nemá riešenie, uspokojujúce vysvetlenie; ktorýnie je objasnený’.

Obrazują one negację (która nie stanowi przedmiotu zainteresowania w niniejszym szkicu) i wskazują na istnienie leksemów antonimicznych, oznaczających tzw. człon środkowy (mówimy wtedy o tzw. antonimii zerowej *mladý – nemladý*, kiedy to leksem *nemladý* nie jest przeciwieństwem, oznacza ‘nie młody ani nie stary’, jest zatem członem środkowym, wykorzystywanym do złagodzenia, tzn. melioryzacji, wyrazu), jednocześnie zaś, jak podkreśla Jozef Pavlovič (Pavlovič, 2012, s. 47), niuanse znaczeniowe takich negatywów wymykają się paralelizmowi struktury znaczeniowej antonimów.

Jak zauważają Renata Grzegoczykowa (Grzegoczykowa, 1984, ss. 70–71) i Krystyna Kallas (Kallas, 1998, s. 506), zupełnie wyjątkowo osłabienie cechy w polszczyźnie może być wyrażane za pomocą przedrostków *niedo-*: *niedorozwinięty, niedomyty* (przy czym większość przymiotników z tym prefiksem to twory odczasownikowe) oraz *przed-*: *przedwczesny, przedwstępny*.

Jozef Pavlovič (Pavlovič, 1985, s. 273) wskazuje dodatkowo w słowackiźnie na tzw. półprefiksy zaprzeczające (*záporná polopredpona*): *trochuvedec, trochurežisér, akobyččasník, akobyčábava*, nie odnaleziono jednak w SNK kontekstów poświadczających te użycia.

1.2. Sufiksacja

Kolejnym sposobem sygnalizacji intensywności cechy poniżej normy jest sufiksacja. To najbardziej produktywny sposób atenuacji w porównywanych językach. Derywaty oznaczające osłabienie cechy nazywane są w polskiej lingwistyce *deminutivami przymiotnikowymi* (Grzegoczykowa, 1984, s. 70; Kallas, 1998, s. 506) W języku słowackim Mária Ivanová-Šalingová (Ivanová-Šalingová, 1975, s. 139) dzieli takie derywaty na dwie podgrupy:

przymiotniki odprzymiotnikowe (*deadjektívne adjektíva*), np.

horkastý, červenavý

oraz imiesłowy bierne (*adjektivizované trpné prídastia*) utworzone od czasowników, które wyrażają mały stopień czynności, właściwości, zmianę stanu, np.

poblednúť – poblednutý, nadlomiť – nadlomený, podnapíť sa – podnapitý, obschnúť – obschnutý, počernieť – počernetý, preschnúť – preschnutý.

Polskie sufiksy dezintensyfikujące

Najbardziej produktywnym w języku polskim sufiksem służącym do wyrażania osłabienia cechy jest przyrostek *-(k)awy*, który został w polskiej lingwistyce szczegółowo opisany, również z dialektologicznego punktu widzenia (por. Grochowska, 1975; Jaros, 2016; Kreja, 1957; Szymanek, 1985). Żywotność tego typu formacji jest spowodowana wyrazistością słowotwórczą i znaczeniową, a przymiotniki urabiane przez wskazany formant nazywane są przymiotnikami porównawczymi osłabiającymi, przymiotnikami stopnia natężenia, przymiotnikami deminutywnymi. Derywaty typu

białawy ‘niezupełnie biały’, *czerwonawy* ‘niezupełnie czerwony’, *grubawy* ‘nieco gruby’, *gorzkawy* ‘nieco gorzki’, *cierpkawy* ‘trochę cierpki’, *brudnawy* ‘nieco brudny’, *łysawy* ‘trochę, lekko łysy’

wskazują, że tego typu formacje mogą być tworzone niemal od każdego przymiotnika jakościowego³.

Kolejnym sufiksem służącym w polszczyźnie do określania niskiego, niepełnego stopnia cechy jest przedrostek *-owity*, który urabia derywaty *śląbowity*, *chorowity*, por.:

*Zawsze był **śląbowity**, zawsze kiepsko było z jego zdrowiem, mizerota, a jednocześnie niesamowicie twardy;*

*Tata faktycznie był **ślaby** i **chorowity**. Miał wrodzoną wadę serca i zaleconą w ostatniej chwili gruźlicę.*

Do tworzenia przymiotników o niepełnym zakresie intensywności służy też prefiks *-owaty*, za pomocą którego powstają formacje typu, np.

białowaty ‘niezupełnie biały, białawy’, *ciężkowaty* ‘dość ciężki, ciężkawy’.

Analiza materiału nie wykazała poświadczeń w NKJP, ale leksem *białowaty* jest notowany w *Słowniku mówionej polszczyzny północnokresowej* (Grek-Pabisowa i in., 2017)⁴. H. Kurkowska pisze, że

³ Regułę tworzenia tego typu przymiotników zaproponował Bogdan Szymanek: „the suffix /+av+/- may attach to those adjectives only that are specified in the lexicon as [+qualitative] [-relational] [+native] [-intensive] [-binary]” (Szymanek, 1985, ss. 119–123).

⁴ Anna Kostecka-Sadowa w pracy *Wybrane zjawiska słowotwórcze przymiotnika w polszczyźnie południowokresowej (na przykładzie obwodu lwowskiego)* podaje także przykłady: *brudnowaty*, *chłodnowaty*, *chmarowaty*, *chmarnowaty*, *ciemnowaty*, *dawnowaty*, *długowaty*,

zakończył się proces konkurencji między formantami na *-awy* i *-owaty*: Sufiksy te nie tylko wyspecjalizowały się w łączliwości z innymi częściami mowy, ale także doszło do różnicowania funkcji obu sufiksów – rzadkie są formacje z *-owaty* (*durnowaty, głupowaty, grubowaty, sinowaty, smarkatowaty, ślepowaty*) (Kurkowska, 1954, ss. 103–104).

Przytoczone przykłady odnoszą się do polszczyzny z połowy ubiegłego stulecia i dziś mają charakter historyczny. Obecne we współczesnym języku polskim, choć w ograniczonym zakresie (na co wskazują nieliczne poświadczenia w NKJP), są natomiast leksemy *durnowaty* ‘niemądry, głupi’ czy *głupkowaty* (*głupowaty*) ‘ograniczony umysłowo, niedorozwinięty’:

*Jest trochę **durnowaty** i kształci się na śpiewaka, bo ma piękny tenor;
Młody, **głupkowaty** chłopak o olbrzymiej, czerwonawej kokardzie przy czapce.*

Słowackie sufiksy dezintensyfikujące

W lingwistyce słowackiej osłabianie cechy wyrażane jest szerszym niż w polszczyźnie wachlarzem sufiksów tworzących tzw. *oslabujúce prídavné mená*. Do produktywnych przyrostków należą sufiksy *-avý, -stý* (z rozszerzeniami *-istý, -astý*) oraz *-lavý*.

Najliczniejsze formacje przymiotnikowe o funkcji osłabiającej tworzone są we współczesnym języku słowackim przy pomocy sufiksu *-avý* oraz jego rozszerzonej wersji *-kavý*:

belavý (1801) ‘majúci nie celkom bielu farbu, prechádzajúci dobiela’: *Klobúk má mäsitý, dosť veľký, polgulovitý či zvoncovitý, v starobe až plochý, na okraji poprehýbaný, **belavý** či sivastý, lysý a hladký, hodvábné lesklý;*

belaskavý (8) ‘majúci slabý belasý odtieň, sfarbený trochu dobelasa’: *Ale na obzore sa pred ním črtalo ďalšie pohorie, ďaleké, do fialkova **belaskavé**, žiariace v pozlátenom svetle;*

blikotavý (202), *blikavý* (199) ‘vydávajúci slabé alebo prerušované svetlo; slabo horiaci; dohárajúci’: *Zrak jej zabľúdil von, do tmy, cez ktorú si sem-tam vybojovali cestičku **blikotavé** svetielka okien bloku oproti;*

červenavý (244), *červenavý* (52) ‘majúci slabý červený odtieň, sfarbený trochu dočervena’: *Sám šiel k oknu, vystrčil hlavu, preletel očami **červenavé** a tmavnnúce ťažké tvary ulice a zhlboka sa nadýchol;*

karaczkowaty, prymchowaty, siniowaty, sinowaty, sirowaty, siwowaty, skucznowaty, suchowaty, sutułowaty, starowaty (Kostecka-Sadowa, 2018).

mľandravý (540) ‘fizyczny alebo duševne málo zdatný; svedčiaci o nedostatku fyzických alebo duševných síl, slabý, malátny, ochabnutý’: *Myslia si, že som úslužný, láskavý a ochotný pre nedostatok sily a smelosti, že som mäkký a mľandravý chlap;*

modravý (738) ‘majúci slabý modrý odtieň, sfarbený trochu domodra’: *Vonku sa zabľyslo a celú jaskyňu na okamih osvietilo blikotavé **modravé** svetlo;*

sinavý (713) ‘majúci belasú farbu, modravý, siný’: *Do **sinavých** pier a ľíc sa pozvoľna vracala farba;*

zelenavý (37), *zelenkavý* (1298) ‘trocha sfarbený do zelena’: *Jej pokožka nadobudla **zelenavý** odtieň a telo pripomínalo komiksovú príšeru.*

Kolejnym formantem dezintensyfikującym jest formant *-stý* (z wariantami *-astý*, *-istý*). Charakterystyczne jest, że występuje on synonimicznie do wyżej przytoczonego sufiksu *-avý*: opracowania leksykograficzne często umieszczają derywaty z tymi sufiksami w obrębie jednego hasła, por.

belaskavý = *belasistý*, *sinavý* = *sinastý*, *modravý* = *modrastý*: *belastý* (24) (*belasistý* (6)/ *belasastý*⁵): *Vyšli na dvor k jame, v ktorej namiesil majster blata z **belastej** hlinky;*

sinastý (4) ‘sfarbený na slabomodro, modravý, sinavý’: *Príbovský notár, **sinastý** v tvári nad surovou urážkou, strmo pristúpil ku gemerskému županovi a rázne ho obrátil k sebe, zoči-voči;*

zelenastý (19) (*zelenkastý* (1033) / *nazelenalý* (77) / *nazelenastý* / *nazelenkastý*⁶): *Do vŕd pradávnych snov, pochmúrnych a **zelenastých**, zbrázdzených vlnkami a bublinami, dúhovo sfarbenými do zlatista, do purpurova či do svetlomodra, kde sa teplo mieša s chladom ako v horúčke.*

Znaczenie osłabienia cechy wprowadza również sufiks *-ľavý* w następujących derywatach:

chorľavý (1616) ‘ktorý má slabé zdravie’: *Pán Rezeš však nie je až taký **chorľavý**, aby nemohol vykonávať funkciu ministra, ktorá je beztak funkciou iba politickou, teda nevyžaduje si odborníka;*

chudorľavý (302) ‘ktorý je málo odolný, má slabšie zdravie a býva často chorý, slabý, chorľavý’: *Jeden z nich, **chudorľavý** bledý chlapček s hne-*

⁵ Przykład odnotowany w SSSJ, brak poświadczeń w SNK.

⁶ Przykłady odnotowane w SSSJ, brak poświadczeń w SNK.

dými vlasmi, bol nosičom Manuela Kimballa, druhý pomáhal Petrovi Oliverovi Barstowovi;

*dengľavý (363) ‘slabý, neduživý, chudorľavý’: Túto úlohu najuspokojivejšie spĺňali výrazy ako uctievať a zbožňovať, pretože najvernejšie vystihovali prepriatu naruživosť mladého muža **dengľavého** telom, lež mocného duchom;*

*cintľavý (216) ‘slabý, krehký’: Bolo nejaké **cintľavé**, dnes sa tomu hovorí chudokrnosť.*

Warto dodać, że jest to produktywny sufixs w słowackich przymiotnikach niezwiązanych semantycznie z osłabieniem cechy, np.

boľavý (‘bołący’), *chytľavý* (‘chwytny’), *chrapľavý* (‘chrapliwy’), *frľľavý* (‘mamroczący’), *piskľavý* (‘piskliwy’), *smradľavý* (‘śmierdzący’), *škulavý* (‘zezowaty’), *šmykľavý* (‘śliski’), *štipľavý* (‘uszczypliwy’).

1.3. Formanty prefiksarno-sufiksarne

Oslabianie cechy można w języku wyrazić również za pomocą derywacji prefiksarno-sufiksarnej. Jest to technika bardzo produktywna w języku słowackim. Z kolei

[w] polskich dialektach znane są również prefiksarno-sufiksarne formacje przymiotnikowe oznaczające niepełność lub osłabienie cechy, które występują we wszystkich polskich dialektach, ze szczególnym uwzględnieniem Polski południowej i zachodniej, np. *obstarawy*, *obsuchawy*, *obcienkawy*, *obstarni*; *przygłuchawy*, *przygłupkowaty*, *przygłupisty*; *pobiaławy*, *pomodrasy*, *pożółtasy*, *poczerwieniaty*, *pozielenkowaty*; *podgłupawy*, *podstarni*. W polszczyźnie ogólnej, w jej odmianie potocznej, funkcjonują przede wszystkim formacje tego typu z prefiksem *przy-* (np. *przyciężkawy*, *przydługawy*, *przygłuchawy*, *przysłodkawy*, *przygłupiasty*) (Jaros, 2016, s. 19).

Do najproduktywniejszych derywatów słowackich należą następujące typy formantów prefiksarno-sufiksarnych:

na-...-asty:

*nasprostastý (270) ‘trocha sprostý’, ‘trochu hlúpy’: Ťahá vás to k nej, lebo viete, že nebude robiť drahoty, ale jej **nasprostastý** úsmev zabije vo vás chuť niečo si s ňou začať;*

nakyslastý (5) ‘trochu kyslý’: *Súčasne sa na chvíľu na celé okolie zniesol odporný **nakyslastý** zápach, akým bolo cítiť polstrovanie v truhle a uštedril mi nového boxera do nosa;*

nahorkastý (5) ‘majúci mierne horkú chuť, horkastý, trochu horký’: *Taká **nahorkastá** je vôňa pravej domácej slivovice, akú dostať iba u Jakuba;*

namodrastý (2) ‘mierne sfarbený do modra, s odtienkom modrej farby’: *Z priehlbne pod hrebeňom bolo počuť šum ľudských hlasov a spomedzi stromov na pokraji lesa stlal sa na priehlbinku **namodrastý** dym.*

na...-lý:

nahluchlý (316) ‘majúci slabý sluch, trocha hluchý’: *Osemdesiatpäťročný **nahluchlý** Francúz zastrelil požiarnika, keď si ho zmýlil s lupičom;*

nahnedlý (27) ‘trochu hnedý’: *Má zelený až **nahnedlý** klobúk, na tenkej nohe „sukničku“, pri zemi „kalich smrti“;*

nazelenalý (77) ‘trochu zelený’: *Korenistý **nazelenalý** alebo bledožltý olej sa získava zo živice malého stromu, ktorý rastie v severnej Afrike a niektorých arabských krajinách;*

natvrdlý (63) ‘trochu tvrdý’: *Takmer prázdna tvár smoliara Laurela naznačuje, že je trochu **natvrdlý**.*

po...-ší: przymiotniki reprezentujące ten typ derywatów występują w źródłach leksykograficznych z kwalifikatorem *potoczny*, np.

poslabší (129) ‘pomerne slabý’: *Teraz ste ešte trocha **poslabší**, a nie ste pri odvode posledný raz;*

postarší (2231) ‘pomerne starý’: *Prijme aj bizarnú ponuku susedov a stáva sa plateným voyerom sledujúcim **postarší** pár;*

pomladší (13) ‘pomerne mladý, mladší’: *Ženil sa s nestarou, **pomladšou** susedou.*

ob...-ný: w słownikach współczesnego języka słowackiego przymiotniki o znaczeniu osłabienia cechy należą do leksyki ekspresywnej, np.

obstarný (40): ***Obstarná** žena v dedinských šatách sa vzpriamila, hodila na profesora spýtavý pohľad a nenájduc na ňom nič pozoruhodného, pokračovala v miesení cesta;*

obstarožný (581): *Rockeri ako U2 či Rolling Stones sú síce už pekných pár rokov (resp. desaťročí) za zenitom, ich fanúšikovia však starnú s nimi a nevadí im, že **obstarožný** Mick Jagger už nevalcuje hudobné kanály.*

1.4. Stopniowanie opisowe

Oslabienie cechy może być w języku wyrażone również za pomocą stopniowania opisowego (Wróbel, 2001, s. 201), poprzez dodanie do przymiotnika przysłówka:

pol. *mniej, najmniej*, np. *mniej chory, mniej sławny*;
słc. *menej, najmenej*, np. *menej prekvapujúci, menej výrazný*.

Zagadnienie stopniowania nie jest jednak przedmiotem zainteresowania w niniejszej pracy, zasygnalizowano jedynie jedną z jego funkcji, która polega na wskazywaniu na zmniejszenie natężenia cechy.

2. Wykładniki leksykalne

Powszechnym wykładnikiem formalnym wyrażen gradacyjnych, wskazującym na pomniejszoną lub niewielką wartość własności jest przysówek stopnia (Wysoczański, 2006, s. 36), który w obrębie kategorii intensywności funkcjonuje w następujących strukturach:

‘wysoki stopień cechy’: *bardzo*;
‘średni, przeciętny stopień cechy’: *średnio* oraz
‘mały, niewielki stopień cechy’: *trochę*.

Leksemy wyrażające znaczenie osłabienia cechy, które nazwałam tu *atenuatorami*, zostały w literaturze przedmiotu nazwane także *gradantami* (Wysoczański, 2006, s. 36) i mają pierwotnie formę przysłówków:

pol. *trochę, nieco* (odpowiadające sufiksowi *-awy* (Grzegorzczkowska, 1975, s. 24)) oraz zbliżony znaczeniowo *lekko* (por. Mitrenga, 2014),
słc. *byľku, sotva, trochu, ľahko*.

Można przyjąć, że podstawowym wykładnikiem znaczenia ‘niski stopień cechy’ jest przysówek *trochę*, któremu odpowiada słowacki przysówek *trocha (trochu)*. Jest on genetycznie formą biernika liczby pojedynczej rzeczownika *trocha* ‘niewielka ilość, odrobina’ (Mitrenga, 2014, s. 102), a Maciej Grochowski (Grochowski, 2005) podjął próbę opisanie cech gramatycznych i znaczenia tej jednostki, zwracając uwagę na jej niejasny i niesprecyzowany status. Proweniencja przysłówkowa wskazuje na funkcjonowanie jednostki *trochę* jako dezintensyfikatora, jak w przykładach:

pol. *trochę smutny, trochę senny, trochę pijany, trochę znudzony;*
słc. *trocha nesmelý, trochu nieskoro, trochu nervózna, trochu nespravodlivé.*

Przysłówek *trochę* jest wspólnym wykładnikiem małości zarówno dla znaczenia stopnia, jak i ilości (Grzegorzczkova, 1975, s. 66).

Kolejnymi wykładnikami znaczenia osłabionej cechy i 'małego stopnia' są leksemy *nieco* i *mało*. Pierwszy z nich występuje jako korelat przysłówka bardzo i informuje o mniejszym stopniu intensywności cechy lub stanu, np. *nieco przytyła, nieco znudzony, jego twarz ma nieco zielonkawą odcień*.

O przysłówku *mało*, Renata Grzegorzczkova pisze natomiast:

Znaczenie 'mały stopień, mała ilość' przekazywane jest także przez przysłówek *mało*, komunikujący zarówno 'mały stopień', jak i 'niewielka ilość, miara akcji': *mało urósł, mało tęskni, mało boi się*. [...] Porównanie przysłówek *mało* i *trochę* ukazuje wyraźnie, że *mało* informuje o nieco mniejszym stopniu, ilości w porównaniu z przysłówkiem *trochę*, zawiera element subiektywnego ustosunkowania nadawcy, informuje o stanie mniejszym niż oczekiwany (Grzegorzczkova, 1975, s. 67).

W języku słowackim do prymarnych przysłówek stopnia należą przysłówki z semem intensywności I_{MIN} (Šikra, 1991, s. 100):

minimálne, poskromne, mizivo, badateľne, znateľne, akomak, skoro, nepatrne, nevelmi,

por. poniższe konteksty:

nevelmi 'v menšej miere/ intenzite ako je štandard, ako sa očakáva, nie veľmi/ nie príliš/ nie dosť, menej, málo': *Nevelmi som sa staral o to, čo hrajú;*

nepatrne 'vo veľmi malej miere, s veľmi malou intenzitou, sotva badateľne, málo': *Olejové lampy, čo viseli na hrade, sa nepatrne zaknísali, lebo loď sa rozhojdala, keď sa nepatrne zmenil vietor.*

W słowackich opracowaniach leksykograficznych większość leksemów, prymarnie przysłówek, które oznaczają osłabienie cechy lub nieznaczny jej stopień, występuje z kwalifikatorami *potoczny, ekspresywny*:

akomak 'v malej miere, v malom rozsahu': *Poznáš ma, Dickie, vieš, že naletím každej čo len akomak vierohodnej historke, ktorú mi zavesia na nos [...];*

poskromne 'v malej miere, málo, skromne': *Filozofka a etička Anna Remišová je našej odbornej verejnosti známa viacerými prácami, ktoré sa*

*zásadným spôsobom vyslovujú k problematike zatiaľ iba **poskromne** pertraktovanej a následne reflektovanej v praxi;*

*mizivo ‘sotva badateľný, veľmi malý z hľadiska množstva, veľkosti, intenzity, nepatrný’: Vzhľadom na pomerne riedke „zahviezdnenie“ väčšiny vnútra Mliečnej cesty ide o **mizivo** pravdepodobný faktor.*

Ogląd materiału wyekscerpowanego z korpusu języka słowackiego wskazuje na konotacje przysłowka *mizivo* z przysłówkiem *málo* bądź przymiotnikiem *malý*.

Wnioski

Podsumowując rozważania na temat możliwych wykładników dezintensyfikacji w konfrontowanych systemach językowych, należy stwierdzić duże podobieństwo w repertuarze środków językowych służących do wyrażania osłabienia cechy. Pomniejszony stopień natężenia cechy jest w pewnym sensie związany z porównaniem gradacyjnym bezwzględny, gdyż konkretne elementy rzeczywistości pozajęzykowej posiadają cechy konotowane przede wszystkim przez przymiotniki z większym lub mniejszym natężeniem, czy też z mniejszą lub większą intensywnością. Jak pokazała analiza, atenuację można osiągnąć m.in. poprzez zastosowanie wykładników słowotwórczych oraz leksykalnych. Przedstawiony przegląd nie jest oczywiście kompletny – moim celem było wskazanie możliwych dezintensyfikatorów, które w języku polskim i słowackim pełnią funkcję osłabiającą.

I tak, jeśli chodzi o prefiksację przymiotników, obydwa porównywane języki wykorzystują prefiks *przy-*, z tą różnicą, że w języku słowackim pełni on funkcję intensyfikującą, w polskim natomiast jest formantem wielofunkcyjnym, który może urabiać zarówno formacje osłabiające, jak i wzmacniające. Ponadto, wspólny dla obu języków jest sufiks negujący *nie-/ne-*, a w języku polskim atenuację osiąga się jeszcze przez rzadkie użycia *niedo-* i *przed-*.

W obrębie sufiksacji wyodrębniono wspólny dla języka polskiego i słowackiego sufiks *-(k)awy/- (k)avý*, który jest bardziej produktywny w języku polskim niż słowackim. Pomimo że sufiks osłabiający *-awy* jest wykorzystywany w obu językach, zgodność w jego dystrybucji jest bardzo rzadka, np. *białawy* – *belavý*, *sinawy* – *sinavý*. Polskim przymiotnikom odprzymiotnikowym z tym sufiksem odpowiadają w języku słowackim najczęściej ekwiwalenty z formantem *-(k)astý*: *(czarni)awy* – *(čern)astý*, *(kwaśn)awy* – *(kysl)astý*, *(cierpk)awy* – *(trpk)astý*,

gorzkawy – horkastý, czerwonawy – červen(k)astý/červen(k)avý, zielon(k)awy – zelen(k)astý/zelen(k)avý, słodkawy – sladkastý/sladkavý). W funkcji atenuacyjnej najproduktywniejszy jest w języku słowackim sufiks *-astý*. Rzadziej natomiast jako ekwiwalenty derywatów polskich z sufiksem *-awy* występują typy słowotwórcze z formantami prefiksarno-sufiksalnymi: *głuchawy* – *na-hluch-ly*, *na-hluch-astý*; *głupawy* – *na-hlúp-ly*, *na-sprost-astý*.

Większa jednorodność występuje wśród wykładników leksykalnych, które semantycznie oznaczają osłabienie cechy. Wyróżniamy tu atenuatory o proveniencji przysłówkowej, np. pol. *trochę, nieco, mało*; sł. *trochu/trocha, málo, akomak, poskromne*. Ogląd materiału leksykalnego wskazuje na większą różnorodność form dezintensyfikujących w języku słowackim.

Wykaz skrótów

- NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego (b.d.).
SJP PWN – Słownik języka polskiego PWN (b.d.).
SNK – Slovenský národný korpus (b.d.).
SSSJ – Slovník súčasného slovenského jazyka.
SWJP – Słownik współczesnego języka polskiego (Dunaj, 1996).
WSJP – Wielki słownik języka polskiego (b.d.).

Bibliografia

- Bałabaniak, D. (2007). Kategoria intensywności na tle wykładników stopnia. *Polonica*, 28, 13–21.
- Bałabaniak, D. (2013). *Polskie intensyfikatory leksykalne na tle wyrażen gradacyjnych*. Uniwersytet Opolski.
- Bartáková, J. (1993). Adjektíva vyjadrujúce zoslabenú mieru vlastnosti v slovenčine a češtine. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity/Studia minora Facultatis philosophicae Universitatis Brunensis*, A41, 99–108.
- Furdík, J. (2004). *Slovenská slovtvorba: Teória, opis, cvičenia* (M. Ološtiak, Red.). Náuka.
- Grek-Pabisowa, I., Ostrówka, M., & Jankowiak, M. (2017). *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej*. Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk. <https://hdl.handle.net/20.500.12528/128>
- Grochowska, A. (1975). Przymiotniki z sufiksem *-awy* we współczesnym języku polskim. *Język Polski*, 55(5), 333–341.

- Grochowski, M. (2005). O cechach gramatycznych i znaczeniu jednostek o postaci *trochę*. W M. Grochowski (Red.), *Przysłówki i przyimki: Studia ze składni i semantyki języka polskiego* (ss. 101–111). Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Grochowski, M. (2009). Intensyfikatory, partykuły a negacja: O homonimii gramatycznej dwóch jednostek monosemicznych o postaci w ogóle. W J. Chojak, T. Korpysz, & K. Waszakowa (Red.), *Człowiek – słowo – świat* (ss. 306–315). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Grzegorzczkova, R. (1975). *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówek*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grzegorzczkova, R. (1984). *Zarys słowotwórstwa polskiego: Słowotwórstwo opisowe*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Hansmanová, J. (2005). Kategoriálne formy intenzifikácie. W M. Šimková (Red.), *Varia: XII. Zborník materiálov z XII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 4. – 6. 12. 2002)* (ss. 150–159). Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV.
- Hansmanová, J. (2010). Intenzifikácia. W J. Dolník (Red.), *Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny* (ss. 401–448). Veda.
- Ivanová-Šalingová, M. (1975). Prídavné mená vyjadrujúce malú mieru v slovenčine a v češtine. *Slovenská reč*, 40(3), 137–148.
- Janus, E. (1981). *Wykładniki intensywności cechy (na materiale polskim i rosyjskim)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Jaros, I. (2016). Przymiotnikowe derywaty o znaczeniu niepełnej cechy i ich prefigowane synonimy w gwarach Polski centralnej. *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, 63, 17–34.
- Kallas, K. (1998). Przymiotnik. W R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, & H. Wróbel (Red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego: Morfologia* (ss. 469–523). Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kleszczowa, K. (2002). Językowe środki intensyfikowania cechy w historii polszczyzny. W S. Mengel (Red.), *Slavische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik* (ss. 319–328). LIT-Verlag.
- Kostecka-Sadowa, A. (2018). Wybrane zjawiska słowotwórcze przymiotnika w polszczyźnie południowokresowej (na przykładzie obwodu lwowskiego). *Gwary Dziś*, 10, 99–110.
- Kralčák, L. (1992). Lexikálna intenzifikácia deja a vlastnosti. W M. Nábělková & M. Šimková (Red.), *Varia: I. Zborník príspevkov z I. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 21. – 22. 10. 1991)* (ss. 20–24). Slovenská jazykovedná spoločnosť SAV.
- Kreja, B. (1957). Geneza funkcji przymiotnikowego sufiksu *-awy* (typ *białawy, gorzkawy*). *Język Polski*, 37(5), 351–357.
- Kurkowska, H. (1954). *Budowa słowotwórcza przymiotników polskich*. Zakład im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Mitrenga, B. (2014). Sposoby wyrażania niskiego stopnia intensywności cechy w polszczyźnie. W I. Kępka & L. Warda-Radys (Red.), *Nasz język w przeszłości – nasza przeszłość w języku* (T. 2, ss. 100–114). Wydawnictwo „Bernardinum”.

- Mitrenga, B. (2017). Dezintensyfikatory *lekko*, *lekce* i *z lekka* w historii języka polskiego. W M. Mączyński, E. Horyń, & E. Źmuda (Red.), *W kręgu dawnej polszczyzny* (T. 3, ss. 181–197). Ignatianum.
- Pavlovič, J. (1985). Prostriedky negácie v spisovnej slovenčine. *Slovenská reč*, 50(5), 265–274.
- Pavlovič, J. (2012). *Lexikológia slovenského jazyka: Kompendium náuky o slovnej zásobe*. Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.
- Puzynina, J. (2001–2002). O pojęciu intensyfikacji. *Roczniki Humanistyczne*, 49–50(6), 321–327.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. Longman.
- Sojda, S. (2018). Lingwistyczna kategoria intensywności w językoznawstwie polskim i słowackim. *Slavica Slovaca*, 53(2), 118–125.
- Stoffel, C. (1901). *Intensives and down-toners: A study in English adverbs*. Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Straś, E. (2008). *Kategoria intensywności we frazeologii języka polskiego i rosyjskiego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szymanek, B. (1985). *English and Polish adjectives: A study in lexicalist word-formation*. Redakcja Wydawnictw KUL.
- Šikra, J. (1991). *Sémantika slovenských predložiek*. VEDA.
- Vojteková, M. (2015). Modifikačné kategórie adjektívnych derivátov v slovenčine a poľštine. W M. Blaho (Red.), *Jazyk – médiá – text: 3. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej dňa 9. 11. 2012 na pôde Lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra excelentnosti pri Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove* (ss. 166–170). Prešovská univerzita.
- Wróbel, H. (2001). *Gramatyka języka polskiego*. Od Nowa.
- Wysoczański, W. (2006). Typologiczne ujęcie dezintensyfikacyjnych formacji gradacyjnych. W N. Kasperek, A. Koseski, W. Piłat, & J. Sobczak (Red.), *W kręgu problemów językoznawstwa i literaturoznawstwa: Studia i wspomnienia poświęcone pamięci prof. Alberta Bartoszewicza w V rocznicę Jego śmierci* (ss. 25–42). ASPRA-JR.

Źródła

- Dunaj, B. (Red.). (1996). *Słownik współczesnego języka polskiego [SWJP]*. Wydawnictwo Wilga.
- Narodowy Korpus Języka Polskiego: Wyszukiwarka korpusowa PELCRA dla danych NKJP [NKJP]*. (b.d.). Pobrano 8 kwietnia 2020, z <http://www.nkjp.uni.lodz.pl/>
- Slovenský národný korpus:SNK public sane version 8.0 [SNK]*. (b.d.). Pobrano 8 kwietnia 2020, z <https://bonito.korpus.sk/>
- Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV*. (b.d.). Pobrano 12 marca 2019, z <https://slovník.juls.savba.sk/>

Buzássyová, K., & Jarošová, A. (Red.). (2006–2015). *Slovník súčasného slovenského jazyka [SSSJ]* (T. 1–3). Veda.

Słownik języka polskiego PWN [SJP PWN]. (b.d.). <https://sjp.pl/>

Wielki słownik języka polskiego [WSJP]. (b.d.). <https://www.wsjp.pl/>

Exponents of Deintensification in Polish and Slovak: An Outline

Summary

This paper deals with deintensification and its exponents in two closely related languages: Polish and Slovak. Despite a considerable interest of researchers in the phenomenon of intensification, it is relatively understudied in the Polish-Slovak contrastive perspective. The author focuses on the basic indicators of deintensification, which include grammatical and lexical attenuators. The study compares Polish and Slovak affixes with a weakening function and examines adverbial lexemes in the function of deintensifiers.

Wykładniki dezintensyfikacji w języku polskim i słowackim – zarys problematyki

Streszczenie

Tematyka artykułu dotyczy dezintensyfikacji i sposobów jej wyrażania w dwóch bliskopokrewnych systemach językowych: polskim i słowackim. Pomimo dużego zainteresowania badaczy zjawiskiem intensyfikacji zagadnienie to pozostaje mało zbadane w aspekcie konfrontatywnym polsko-słowackim. Autorka zwraca uwagę na podstawowe wykładniki dezintensyfikacji, do których należą atenuatory gramatyczne i leksykalne. Porównuje polskie

i słowackie afiksy o funkcji osłabiającej i przedstawia leksemy o proweniencji przysłówkowej, które odgrywają rolę dezintensyfikatorów.

Keywords: intensification; deintensification; intensifiers; deintensifiers; adjectives; affix

Słowa kluczowe: intensyfikacja; dezintensyfikacja; intensyfikatory; dezintensyfikatory; przymiotniki; afiks

Sylwia Sojda, University of Silesia in Katowice, Katowice, Poland

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3114-9006>

Correspondence: sylwia.sojda@us.edu.pl

The preparation of this article was financed within the statutory activities of the University of Silesia in Katowice.

Competing interests: The author has declared that she has no competing interests.